

In memoriam

LEONARDA MYLĖJO GYVENIMĄ

Leonardos Jekentaitės-Kuzmickienės (1946–2008) atminimui

Amžinai meilei:

*padangėse yra tau per siaura –
skrisk į plačiausius žvaigždynus.*

ALGIS MICKŪNAS*

Kai gyvenimo kelias baigiasi, lieka gyvenimas žmonių atmintyje.

Leonarda atėjo į šį pasaulį 1946 m. gegužės 3 d. Gitos ir Pijaus Jekentų šeimoje, Vilniuje, Žvėryne. Mokslus eiti pradėjo Vilniaus 15-oje vidurinėje mokykloje, jai puikiai sekėsi visi dalykai, 1964 m. baigė mokyklą aukso medaliu. Anksti pasireiškė ir jos artistiniai gebėjimai. Vienuolikos metų ji dramos būrelio narė, mokosi raiškiai deklamuoti, dalyvauja ir laimi prizus meninio skaitymo konkursuose. Pradeda dirbti besikuriančioje Vilniaus televizijos studijoje, veda laidas vaikams ir jaunimui. Žiūrovams ilgam įsiminė juodbruvės ilgakasės, malonaus balso moksleivės paveikslas.

Vidurinė mokykla baigta, viskam gambiai penketukininkei (dabar – dešimtukininkei) nelengva apsispręsti. Traukia aktorystė, režisūra, tačiau, paklausiusi tėvų, atsako „nerimtų“ sumanymų, stoja į Vilniaus universiteto Gamtos fakultetą studijuoti (1964–1969) tuomet naujo ir madingo dalyko – biofizikos. Svajonės būti aktore

neatsisako, įstoja į Lietuvos konservatorijos teatro studiją. Studijuoja dviejose aukštesiosiose mokyklose ir dar laimi konkursą (1967) televizijoje būti „Panoramos“ laidų pranešėja. Kaip viską aprėpti ir suderinti? Palieka Konservatoriją, nors vėliau dėl to gailisi, visą gyvenimą jautė nostalgiją teatrui, manė, jog ten būtų buvusi jos tikroji vieta.

Gamtos fakultete ji kurso pirmūnė, bet greitai suvokia, kad biofizika ne jos pašaukimas. Įdomu klausyti gerų dėstytojų pasakaitų, bet atgrasu laboratorijoje mėsinėti po mikroskopu sraiges. Rašydama diplominį darbą apie kalio ir natrio santykį sraigių ląstelėse, galutinai supranta, kad veltui gaišta laiką. Kartu su diplomo gavimu atsisveikina su biofizika, gauna paskyrimą į TV, ten dirba iki 1973 metų.

Dirbti televizijoje patinka, čia daug įspūdžių, nuolatos sukasi aktoriai, muzikantai ir kiti įdomūs žmonės. Televizija tuo metu, nors dar nespalvota, didelė naujiena, o žmonės, kalbantys iš ekrano, atrodo labai reikšmingi. Pripranta prie judrios aplinkos, jai jau reikia to šurmulio, pakilios nuotikos, prožektorių šviesos, karščio. Tačiau pamažu ryškėja ir kita šio darbo pusė – išoriškumas ir nuobodulys, apnikdavęs, kai reikėdavo kuo nors užpildyti tarp laidų atsirandančias laisvas valandas. Būti pra-

* Dedikacija ant Leonardai dovanotos knygos.

nešėja darosi neįdomu, stokoja kūrybos, didesnio krūvio protui. Tai neatitinka jai imponuojančios renesansinės visapusiško žmogaus idėjos. Be to, jos pačios žodžiais tariant, norėjosi įrodyti, kad ne tik gražiai šukuotis ir dažytis temoka. Turėjo įtakos ir asmeninio pobūdžio priežastys. Reikėjo daug ką keisti. Televizijos ir vėliau nepamiršo, liko neįgyvendinta svajonė – vesti laidą žmonių bendravimo, etikos temomis.

Dar dirbdama televizijoje, 1971 m. ji priima pasiūlymą dėstyti filosofiją augančiame Vilniaus inžineriniame statybos institute. Turėdama televizijos pranešėjos patirtį, ji laisvai jaučiasi studentų auditorijoje, vesti seminarus jai patinka ir neblogai sekasi. Ir studentams patinka, kad atėjo „tokia graži filosofė“. Čia sutinka ir savo tolesnio gyvenimo bendražygi – šių eilučių autorių.

Iš filosofijos Leonarda nesitraukia. Kaip dėstytoja valandininkė ji peržengia ir Vilniaus universiteto auditorijų slenksį. 1973 m. įstoja į Vilniaus universiteto Filosofijos katedros aspirantūrą. Darbo objektu, paklausiusi patarimo, pasirinko vieną iš „buržuazinės filosofijos“ srovių – amerikietiškąjį neofroidizmą. Tuo metu kaip tik populiarėjo Ericho Frommo idėjos, buvo įmanoma gauti ir vieną kitą jo knygą. Leonardą traukė šio mąstytojo humanistinis patosas, kūrybingos asmenybės, meno mylėti idėjos. Darbui vadovu sutiko būti doc. Jonas Repšys.

Temos pasirinkimas visiškai pasiteisino. 1977 m. Leonarda apgynė kandidato (daktaro) disertaciją tema „Žmogaus koncepcija amerikiečių neofroidizme. K. Horney, H. Sullivan, E. Frommo teorijų kritinė analizė“, 1992 m. išleido monografiją *Froidizmas ir humanistinė psichoanalizė*, iš anglų kalbos

išvertė ir išleido E. Frommo knygą *Menas mylėti*, pradėjo skelbti straipsnius žurnaluose „Kultūros barai“, „Problemos“, „Mokslas ir gyvenimas“, skaityti pranešimus konferencijose.

Apgynusi disertaciją Leonarda nepaliovė gilintis į psichoanalizės teoriją, studijavo jos korifėjų S. Freud, C.G. Jungo, A. Adlerio, vėliau J. Lacano veikalus. Ši teorija įvairiais variantais atsispindėjo visoje tolesnėje Leonardos kūrybinėje veikloje, ypač meno kūrinių interpretacijoje. Galima drąsiai teigti, kad Leonarda Jekentaitė buvo pagrindinė psichoanalitinės teorijos, pirmiausia jos humanistinės pakraipos, idėjų reiškėja Lietuvos filosofijoje ir kituose humanitariniuose moksluose.

Tačiau savo filosofijos sampratą gilesniaja prasme Leonarda kūrė studijuodama Sokrato, Platono, Aristotelio, kitų senovės graikų mąstytojų raštus, Rytų išminties palikimą. Jai itin artimos buvo senųjų mąstytojų idėjos apie neišardomą gėrio, grožio, tiesos vienvėgę būties sąrangą, ji tarytum juto savyje šių pradų atspindžius. Todėl filosofija ir filosofavimas jai reiškė ne spekuliatyvų problemų gvildinimą, bet tokį būties apmąstymą, iš kurio plaukia vertybinės išvalgos, pareigos ir atsakomybės nuostatos. Apie tai ji kalbėjo universiteto studentams, pagal šitokią filosofijos sampratą gyveno. Kad ir kas būtų – ar paskaitos ir tekstų rašymas, ar bendravimas su kaimynais ir buitines reikaliai – viską ji darė su atsidaivimu, maloniai, gražiai. To laukė ir iš kitų. Buvo tikra perfekcionistė. Svarbus jai ir jos pačios grožis, ne tik išorės, bet ir vidaus, suprato sielos ir kūno harmonijos reikšmę. Populiariuose žurnaluose pasirodydavo jos portretas kaip gražios ir laimingos moters įvaizdis.

Vilniaus universitete ji dėstė tuomet filosofams be išlygų privalomą dialektinio ir istorinio materializmo kursą. Tačiau matė, kad Filosofijos katedroje vyrauja pakantumas kitokioms nuomonėms, labiau už kitus išprusimo elementus vertinama mąstymo kokybė, filosofijos savitumo suvokimas. Nenorėjo ilgai užsibūti nedraši naujokė, mokėsi iš vyresnių kolegų. Stengėsi nepraleisti nė vienos katedros vedėjo Eugenijaus Meškausko paskaitos, žavėjosi Juozo Vinciūno gebėjimu įžiebtį polemiką, savo mokslinio vadovo Jono Repšio drąsa „nekritiškai“ (t. y. nedogmatiškai) vertinti egzistencializmą. Mokėsi ir iš kūrybiškų savo kolegų bendraamžių – Arvydo Šliogerio, Evaldo Nekrašo, Tomo Sodeikos.

Galimybė savarankiškai rinktis, kokius kursus dėstyti, atsivėrė atkūrus Nepriklausomybę. Leonarda tuo kūrybiškai naudojo si, įvairiu laiku skaitė kursus: „Filosofijos įvadas“, „Psichoanalizė, filosofija, kultūra“, „Filosofija mokykloje“, „Gėrio ir grožio dialogas etikos ir estetikos riboje“, Universiteto Lyčių studijų centre skaitė kursą „Moters būties fenomenologija“. Šiomis temomis jos vadovaujami studentai rašė kursinius darbus.

Paskaitoms ir seminarams rūpestingai rengdavosi, pasitelkdavo įvairius šaltinius, naudodavo audiovizualinę medžiagą. Užsiėmimai jai turėdavo būti panašūs į mažičius spektaklius, kuriuose visi gerai atlieka savo vaidmenis, kalbėdavo su užsidegimu ir įtaigiai, stengdavosi, kad ir studentai būtų įdomūs pokalbio dalyviai. Sielodavosi, jeigu nepavykdavo. Buvo labai vertinama studentų ir kolegų. 1985 m. jai suteiktas docentės vardas.

Iš jos dėstomų dalykų jai pačiai itin svarbi buvo estetikos ir etikos santykio post-

moderno kultūroje tema, grožio fenomenas ne vien tik mene. Ketino rašyti estetikos vadovėlį, kaupė teorinę, metodinę, vaizdinę medžiagą.

Leonardą visada domino asmenybės savirealizacijos, laisvės, likimo, pasirinkimo ir apsisprendimo temos, jų raiška ne tik universitetinėse studijose, bet ir mokyklinio ugdymo programose, kasdienėje dėstytojo ir studento, mokytojo ir moksleivio akistatoje.

Skatinama šių interesų, 1991–1993 m. lygiagrečiai su darbu universitete Leonarda dėstė etiką vienoje Vilniaus vidurinių mokyklų, įgijo mokytojos ekspertės vardą. Prisidėjo prie Lietuvos švietimo reformos kūrimo, stengėsi praturtinti ir pajvairinti lietuviškąją edukologijos literatūrą. 1993 m. išleido knygą *Etika. Mokomoji knyga IX–X klasėms*. Knyga, išėjusi 52 tūkstančių egzempliorių tiražu, bematant pasklido po mokyklų bibliotekas, o po poros metų išėjo lenkų kalba ir aklųjų raštu. Joje buvo paprastai aiškinama, kas yra gėris ir blogis, laisvė ir dora, kalbama apie sąžinę, pareigą, laimę, meilę ir kitas etikos sąvokas. Pabrėžiama savižinos ir saviugdos svarba jaunystės metais.

1995 m. stažavosi Montclair valstybiniam universitete (JAV), įsitraukė į tarptautinį projektą „Filosofija vaikams“, 1996 m. prie Vilniaus universiteto Filosofijos fakulteto įsteigė centrą „Filosofija mokyklai“. Vykdydama projektą išvertė iš anglų kalbos ir išleido amerikiečių edukologo novatoriaus Matthew Lipmano sukurtos programos „Liza“ knygas: *Liza. Piliietinės visuomenės pagrindai: Vadovėlis-romanas* (1999) ir *Liza. Etinis tyrimas: Mokytojo knyga* (2002). Šiuose leidiniuose dėstoma pilieti-

nio ir dorinio ugdymo programa, aprašomas vidurinės mokyklos moksleivių gyvenimas, įvairiausiose situacijose kylančios dorinės ir socialinės problemos.

Kartu su etikos mokytoja metodininke Regina Sabaliauskaite parengė ir išleido (2002 m.) etikos vadovėlį *Žmogus tarp žmonių. Etika IX–X klasėms*. Jame daugiausia dėmesio skiriama asmenybės tapatumo savivokai, atsakymų į klausimus apie gyvenimo prasmę, laimę paieškoms. Dalyvavo projekto „Filosofija vaikams“ įgyvendinimo veikloje, skaitė pranešimus kongresuose Brazilijoje, Indijoje, Izraelyje, Islandijoje, įtraukta į šio projekto valdybą.

Edukologijoje itin reikšmingi autoritetai jai buvo Vydūnas, Stasys Šalkauskis, Antanas Maceina, dažnai remdavosi jų mintimis apie dorą ir kultūrą, individo, tautos, žmonių harmoniją.

Mene ją traukė tie autoriai, kurių kūryboje raiškus atsidavimas idėjai, gyvenimo ir kūrybos dramatiškumas, visa, kas tikra, savita ir talentinga, kas daroma „iš gilumos susopusios širdies“ (*de profundis*) – nuo perversijos iki „žvaigždėtų aukštybių“. Tai poetai Maironis, Bernardas Brazdžionis, Salomėja Nėris, Jonas Aistis, dramaturgai ir rašytojai Henrikas Ibsenas, Augustas Strindbergas, Oskaras Wilde'as, dailininkas M.K. Čiurlionis. Iš dabartinių lietuvių menininkų ją domino režisierių Eimunto Nekrošiaus, Oskaro Koršunovo, rašytojo Sigitos Parulskio, dailininko Donato Saukos kūryba. Rašė apie skulptorės Dalios Matulaitės, dailininkės Ramunės Vėliuvienės darbus. Ją žavėjo „amžiaus pabaigos“ Vienos kultūra, kurioje išaugo S. Freudas, G. Klimtas, O. Kokoschka ir kitos pasaulinio masto mokslo ir meno garsenybės.

Dėmesys literatūrai ir menui neatitraukė nuo filosofijos. Abi perspektyvos – meno ir filosofijos – Leonardos akiratyje susipynė ir viena kitą papildė. Gilinimasis į minėtų menininkų kūrybą skatino ieškoti savito požiūrio į Kanto, Kierkegaard'o, Nietzsche's, Schopenhauerio, Bergsono filosofines vizijas, o pažintis su šių mąstytojų individualybėmis padėjo įvairiapusiškiau interpretuoti meno kūrinius. Tuo neapsiribojo, puoselėjo naujus sumanymus, gyvai domėjosi, kas dedasi šiuolaikinėje filosofijoje ir kitose kultūros srityse. Kaip gaivios minties šaltiniai ją traukė Vytauto Kavolio, Algio Mickūno paskaitos. Ant jos rašomojo stalo rikiavosi G. Deleuse, J. Derrida, M. Foucault, U. Eco veikalai.

Leonarda labai vertino gruzinų filosofo M. Mamardašvilio filosofinius apmąstymus, maskviškės filosofės Piamos Gaidenko studiją apie S. Kierkegaard'ą *Estetizmo tragedija* (1970), deja, studijos vertimas į lietuvių kalbą liko nebaigtas.

Apie minėtus kūrėjus ir mąstytojus ji rašė ir ketino daugiau rašyti knygose ir kultūrinėje spaudoje, kalbėjo apskritojo stalo pokalbiuose, skaitė pranešimus konferencijose. Iš to gimė paskutinioji Leonardos knyga *De profundis. Psichoanalitinės filosofijos žvilgsniu apie mąstytojus ir menininkus* (2008), parengta ir išleista bendradarbiaujant su Lietuvių literatūros ir tautosakos institutu. Tai bene vienintelis atvejis, kai kitų humanitarinių mokslų įstaiga susidomi ir savo lėšomis išleidžia filosofo darbus. Beje, šiame institute 2008 m. lapkričio 7 d. buvo surengtas tarpdalykinis seminaras „Menų sintezė“, skirtas Leonardos Jekentaitės atminimui.

Paskaitos ir mokslinis darbas nebuvo vienintelė Leonardos Jekentaitės veiklos

critis. 1997–2001 m. ji ėjo aukštas valstybinės pareigas – buvo Lietuvos nacionalinės UNESCO komisijos generalinė sekretorė. Tai gana sudėtingos pareigos, reikalaujančios administracinių gebėjimų, mokėjimo bendrauti su įvairių sričių pareigūnais, kultūrinio ir politinio išprusimo. Teko skirstyti laiką taip, kad jo pakaktų šeimai, tarnybinėms pareigoms Vilniuje, dažnoms išvykoms į Paryžių, komanduotėms į kitas šalis. Jos vadovaujama komisija atliko parengiamuosius darbus siekiant, kad Kuršių nerija būtų įtraukta į Pasaulio paveldo paminklų sąrašą, lietuvių kryždirbystė paskelbta žodinio ir nematerialiojo paveldo pasaulio šedevru. Eidama šias pareigas ji organizavo keletą stambių tarptautinių renginių – Vilniaus tarptautinę konferenciją „Civilizacijų dialogas“ (2001), „Civilizacijų dialogo pasaulio jaunimo festivalis“ (2001). Už pastarojo parengimą gavo Jungtinių Tautų generalinio sekretoriaus padėką. Traukė Leonardą ir klubinis bendravimas, ji buvo ilgametė klubų „Zonta Club International“, Lietuvos C.G. Jungo analitinės psichologijos draugijos, dar kelių klubų, draugijų narė.

Buvo pripažinta 2001 metų Europos moters prizo nominante.

Leonarda buvo atviro ir aktyvaus būdo, jai reikėjo bendravimo, įspūdžių, pripažinimo. Labai vertino draugystę, buvo visiems geranoriška, sunkiai pakeldavo tarpasmenines įtampas, nebuvo linkusi kritikuoti kitų, juo labiau sakyti ką nors bloga. Buvo įsitikinusi, kad žmones reikia priimti tokius, kokie jie yra. Ji pirmiausia matė šviesiąją gyvenimo pusę, pasižymėjo puikiu bruožu – su humoru žiūrėti į smulkias nesėkmes, kurios dažną žmogų suerzina ir supykdo. Šeimoje buvo jaukumo ir šilumos kūrėja, naujovių įkvėpėja, rūpinosi, kad visiems būtų gera. Nesibaimino sunkumų, sakydavo, jeigu imiesi sunkaus uždavinio, pirma išsiaiškink, ar tikrai to nori, o tada jau daryk nedejuodamas. Laikėsi požiūrio, kad paprastas gyvenimas yra ne mažiau vertingas, negu paskirtas aukštiems tikslams. Kolegos, draugės, studentai, kiti ją pažinusieji neslepia, kad labai trūksta Leonardos, jos gerumo, linksmumo ir grožio. Labiausiai tai jaučia šeimos nariai. Leonarda mylėjo gyvenimą, mokėjo gyventi ir norėjo gyventi...

Bronislovas Kuzmickas